

לרעייתי שושנה
ולילדיי מרים, יונתן, רות, רבקה ובנימין

תוכן העניינים

9	פתח־דבר
11	מבוא: רוזנצווייג - אחד ברורו
15	פרק א: רוזנצווייג - בעל התשובה
51	פרק ב: יהדות ונצרות
72	פרק ג: רוזנצווייג וההלכה
92	פרק ד: בית־המדרש היהודי החופשי
105	פרק ה: רוזנצווייג, ציונות ועברית
120	פרק ו: היהדות המטא־היסטורית נוסח רוזנצווייג
134	פרק ז: כוכב הגאולה
155	פרק ח: הספרון על השכל הבריא והחולה של האדם
164	פרק ט: כחינות
187	פרק י: רוזנצווייג ולוינס - דוגמה של השפעת רוזנצווייג
193	אחרית־דבר
195	קיצורים ביבליוגראפיים
197	מפתח שמות
202	מפתח עניינים

איורים

17	"ברכת יעקב" לרמבראנט
	העמוד הראשון של מכתבו של רוזנצווייג לרודולף אהרנברג
30	מיום 31 באוקטובר 1913
40	"חדר" נוסח פולין משנות השלושים
46	הרב ד"ר נחמיה אנטון נובל
49	מצבת קבורתו של פראנץ רוזנצווייג
53	"סינאגוגה וכנסייה" בחזית הקאתדראלה של העיר באמברג
94	פראנץ רוזנצווייג
137	עמוד השער של המהדורה הראשונה של "כוכב הגאולה"
148	מגן דוד על תבליט מאבן בבית־הכנסת בכפר נחום

פתח־דבר

בחיבור ספר זה ביקשתי להרים תרומה צנועה להעמקת ההיכרות של קהל הקוראים עם הגותו של אחד ההוגים היהודים המצוינים של המאה שלנו, פראנץ רונצווייג. יותר משנועד ספרי להציע דיון ממצה בכתביו הרבגוניים של רונצווייג, הוא מכוון להציג את חייו ומפעלו המופלאים של רונצווייג תוך כדי הילוך בכתביו, ולהזמין את הקורא לבוא ולהכירם מקרוב.

גירסה מקוצרת של ספר זה ראתה אור קודם לכן בלשון ההולנדית בבית־ההוצאה Kok שבעיר קאמפן, הולנד. תחילה התכוונתי לכתוב בעצמי את הספר בגירסה עברית, אלא שנתברר לי כי קצרה ידי לכך, לא במעט מחמת ניסוחיה המסובכים לרוב של לשונו הגרמנית של רונצווייג. פניתי אל מר שמואל ראם שיזאיל לקבל על עצמו את מלאכת התרגום מהולנדית לעברית ונעניתי בחיוב. רעייתו הדסה ניאותה להדפיס את התרגום כולו במחשב. הריני מביע בזה את הכרת טובתי על מלאכת ידיהם כמו גם על הידידות שהתפתחה בינינו במרוצת הזמן.

תודה מיוחדת אני חב לפרופ' רבקה הורביץ, שבאורך רוח ובעין טובה עברה על כתביה, העירה הערות חשובות ודנה עמי בהזדמנויות שונות על היבטים שונים של החיבור.

בהוצאת הספר סייעו מוסדות אלה: קרן לואיס ומינה אפשטיין שעל יד האקדמיה האמריקאית לחקר היהדות; קרן אולגה וויליאם לקריץ; המחלקה לפילוסופיה באוניברסיטת בריאילן; הקתדרה ע"ש ד"ר יהושע מזוריקונין לוננפלד ז"ל, אוניברסיטת בריאילן; מכון יוסף קרליבך לחקר הגות יהודית בת זמננו והקתדרה לפילוסופיה יהודית ואתיקה ע"ש אלטר וחיה שנייווייס, אוניברסיטת בריאילן. אני מודה לפרופ' פאול מנדס־פלור; לפרופ' משה חלמיש; לפרופ' יוחנן סילמן; לד"ר מרים גיליס קרליבך ולפרופ' אברהם נוריאל ז"ל שסייעו בידי בגיוס התמיכות. יעמדו כולם על הברכה. אני מודה למר דן בנוביץ, מנהל הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, שליווה את הוצאת הספר בכל שלביו.

הקטעים מ"כוכב הגאולה"¹ ו"כתבים קטנים"² הובאו בספר על־פי תרגומיו של

1 פ' רונצווייג, כוכב הגאולה, תרגם מגרמנית וצירף הערות י' עמיר, הקדים מבוא והוסיף ביאורים מ' שווארץ, ירושלים תשל"ל.

2 פ' רונצווייג, נדרים – מבחר כתבים, מבוא מאת ש"ה ברגמן, תרגם מגרמנית והוסיף הערות י' עמיר, ירושלים תשל"ח.

פרופ' יהושע עמיר. מספר לא קטן מן המובאות מכתבי רוזנצווייג ויומניו³ נלקחו מתרגומה של רבקה הורביץ, מהן כלשון התרגום ומהן בשינויים. אני מודה למוסד ביאליק, שבהוצאתו יצאו שלושת הספרים הללו לאור, על הרשות להשתמש במובאות מהם בספרי.

אפרים מאיר

ירושלים, כסלו תשנ"ד

3 פ' רוזנצווייג, מבחר אגרות וקטעי יומן, ההדירה והוסיפה מבוא והערות ר' הורביץ, אחרית דבר נ' רוטנשטרייך, ירושלים תשמ"ז.

מבוא

רוזנצווייג – אחד בדורו

לפני למעלה ממאה שנה, ב־25 בדצמבר 1886, נולד בקאסל שבגרמניה אחד מהוגי הדעות המקוריים והמופלאים ביותר של המאה שלנו: פראנץ רוזנצווייג. אם נרצה להבין את מחשבותיו, עלינו להכיר מקרוב את האווירה ששררה בחוגי היהודים הליבראליים במאה הי"ט ובתחילת המאה הכ', ואת הדרך שבה גילה רוזנצווייג מחדש את זהותו היהודית.

בשלהי המאה הי"ח ובמאה הי"ט עוררו האידיאליים של המהפכה הצרפתית ציפיות גדולות. יהודים בכל מקום ומקום קיוו, כי עתה, משהוכרזה סיסמת המהפכה "חירות, שוויון ואחוה", ישתפר מצבם, וכי עידן של שוויון־הזכויות עומד בשער. אכן נפתחו בפני היהודים אפשרויות לקחת חבל בחיי החברה והכלכלה. במערב אירופה ובמזרחה הלכו ונעלמו הגיטאות של ימי־הביניים. יהודים רבים האמינו, שתנועות כמו ההשכלה והסוציאליזם ישימו קץ להפליה בת אלפי השנים. הציפיות המשיחיות, שכמאה הי"ז עוד היה בכוחן להניע את היהודים בהמוניהם לנהור אחרי משיחי שקר כמו שבתי צבי, פינו מקומן לחלום האמאנציפאציה. דפוסי־חיים מסורתיים נופצו, ורבים בחרו בנתיבות חדשים של ריפורמות והתבוללות.¹ כך נולדה במאה הי"ט האשליה, כי ניתן לפתור את "הבעיה היהודית", אם רק יחדל היהודי להתנהג כיהודי.² רבים מבין היהודים האמינו באמונה שלמה, שהאידיאליים של המהפכה הצרפתית אכן עתידים להתגשם. אם רק יהיו היהודים ככל העמים, תקום במהרה חברה חדשה וחופשית בלי אפליה. והנה, באותה תקופה קמה בין היהודים גם תנועה שדחתה מכול וכול, בשם הזהות היהודית, את הרעיונות החדשים. חסידיה סברו, שהאידיאליים של ההשכלה עלולים לטשטש את זהותם כיהודים. ברם, תנועה שמרנית זו לא היה לאל ידה למנוע, שיהודים רבים יחלו מגדירים את יהדותם כמוגחים שהזמן החדש חייבם, לדעתם. וכי לא היתה הגשמת האידיאליים החדשים בקהיליית מדינות אירופה בחזקת גירסה חדשה של חידוש ימות

- 1 המשורר היינריך היינה (1797–1856) קרא לטבילה "כרטיס הכניסה לתרבות אירופה". ידוע שתיאודור הרצל (1860–1904) השתעשע בהתחלת דרכו ברעיון להביא את כל היהודים לקאתרלה על־שם סטפאנוס בווינה לשם טבילה ובכך לשים קץ לאנטישמיות. מאה שנים לפניו כבר דגלו דוד פרידלנדר ונאפוליאון באותו רעיון. הרצל נטש אותו כאשר הבין, ששנאת היהודים תישאר אפילו יתבוללו היהודים. ראה: *Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem 1972, xvi, col. 1044.
- 2 המציאות במחצית הראשונה של המאה ה"תרכותית" שלנו הוכיחה, שתקווה זו לא היתה אלא אשליה. חוסר הסובלנות ושנאת חינם נשארו, אפילו כאשר יהודים הסתגלו לתנאים החדשים.

המשיח? ברוח הציפייה הזאת אמר שמואל מאיר אהרנברג (1773–1853), אבי־סבתו של רוונצווייג, להשמיט את המאמר "השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין" מן ההגדה של פסח.³ הוא האמין בכל לב, כי נטש היהודי את אפילת הגיטו כדי לבוא ולחסות אחת ולתמיד באור היום של ההשכלה והאמאנציפאציה. בשביל שניים מניניו, האנס (1883–1958) ורודולף אהרנברג (1884–1969), היתה הטבילה לנצרות המסקנה ההגיונית של האינטגרציה החברתית. אף פראנץ רוונצווייג היה באותה הדעה בתחילת דרכו. אולם הוא נועד ללכת בדרך שונה בתכלית: בדרך שתביא אותו לגילוי מחדש ולהכנה חדשה של תפקיד העם היהודי.

כאוירה ששררה בחוגי היהודים הליברליים ערב מלחמת־העולם הראשונה כמות שתוארה לעיל היה רוונצווייג דמות יוצאת־דופן. לא זו בלבד שגילה את זהותו היהודית מחדש, הוא אף נטל על עצמו, במסותיו הפילוסופיות־התיאולוגיות, ששלובים בהן קווים אוטוביוגרפיים, את המשימה הכבדה להשיב את היהודי בן דורו, שהיה משכיל אך חסר כל תודעה יהודית, אל צור מחצבתו.

גם כהוגה־הדעות הוא תופס מקום מיוחד בין בני דורו. כנגד האידיאליזם הפילוסופי שרווח בתקופתו, היתה נקודת־המוצא שלו הפרט, האדם היחיד, וחוייתו. הפילוסופיה האקדמית המסורתית של התקופה, שלא ייחסה ערך לפרט כישות ייחודית, אלא ראתה בו חלק מן המכלול הגדול, לא יכלה לספק אותו. השיטות המחשבתיות המופשטות והמקיפות התכחשו לייחודו של הפרט. רוונצווייג, לעומת זאת, ראה דווקא בהשקפה האישית של הוגה־הדעות את נקודת־המוצא היחידה לפילוסופיה נאותה. ברוחם של שופנהאואר, ניטשה וקירקגור הוא ייחס ערך מרכזי לאדם כייחיד, והחוויה האישית היתה נקודת־המוצא של מחשבתו. לעומת הגל, שהנחתו היסודית היתה האחדות של מחשבה ומציאות, ושתפס, באידיאליזם האבסולוטי שלו, את המציאות כהתגלותו ההדרגתית של אלוהים בהיסטוריה, תיאר רוונצווייג את שיטתו כאמפיריזם אבסולוטי שאינו יוצא ממהות הרברים, אלא, כלי שיטות ודעות מוקדמות, מן הרברים כהווייתם ומייחודו של הפרט. קירקגור, אחד מאבות הפילוסופיה האקסיסטנציאליסטית, פעם נתן תיאור שנון של ההשקפה האידיאליסטית בסיפור על אדם שחי חיים כה מופשטים שכמעט לא היה מודע לקיומו־הוא, עד שיום אחד, בקומו בבוקר ממשכבו, נוכח שמת. רוונצווייג שם את הפרט ואת חוייתו במרכז מחשבתו. הרברים שכתב פעם להוריו: "הנני סולד מסדרות ואוהב ספר שהוצא לאור בזכות עצמו"⁴ יש בהם כדי לאפיין את גישתו הפילוסופית. מן הנאמר עד כה אפשר להבין מדוע מחשבתו של רוונצווייג היא אוטוביוגרפית־אפולוניטית בעיקרה, הרהור אישי על דרכי־הוא. וברי גם למה דווקא רוונצווייג היה ההוגה היחיד בזמננו אשר בחשיבתו על המציאות האובייקטיבית של תורה ומצוות התייחס בכובד ראש וללא הסתייגות לסובייקט.

3 גלאצר, פ"ר, עמ' xii–xiii (גלאצר, חייו, עמ' 10).

4 פ"ר א, עמ' 445.

רונצווייג הלך והתרחק מן החשיבה האידיאליסטית, שהגיעה אל שיאה בפילוסופיה של הגל. במכתב להאנס אהרנברג מ־26.9.1910, למשל, הוא ביקר את הגל בחריפות.⁵ לפי ה"אינטלקטואליזם" הדתי של הגל, ההיסטוריה היא אלוהית. אולם אם ההיסטוריה אלוהית, שואל רונצווייג, מדוע אנו זקוקים לאלוהים? מול התיאודיצייה של ההיסטוריה נוסח הגל הוא מעלה את התיאודיצייה של הדת: אלוהים אינו גואל את האדם בהיסטוריה, אלא בדת. "המאבק נגד ההיסטוריה במובן המקובל של המלה במאה הי"ט, הוא לדידנו בעת ובעונה אחת המאבק למען הדת במובן המלה של המאה הכ'". בקיץ של 1912 קיבל רונצווייג את התואר דוקטור מידי פרופ' פרידריך מיינקה בזכות חיבור שהופיע לאחר־מכן, ב־1920, כחלק מספרו *Hegel und der Staat* (הגל והמדינה). בספר זה, הדין בפילוסופיה הפוליטית של הגל, מסביר רונצווייג כיצד במחשבתו של הגל מיועדות אומות־אירופה הגדולות לשמש כהתגליותיו של הרוח האבסולוטי. המדינות המודרניות שבהן מתנהלים חיי האומות, ובראש ובראשונה המדינה הפרוסית, הן, לדעת הגל, התגלמותיו של הרוח האבסולוטי. ברם, החוויה הטראומטית שעברה עליו במלחמת־העולם הראשונה היא־היא, בין היתר, שהגיעה את רונצווייג לרחות את הלאומיות (שהגל העלה על נס) כרגם פוליטי, ולבחור בקיום לא־היסטורי משותף. בעם היהודי מצא רונצווייג את הביטוי למושג זה. ביצירתו העיקרית, "כוכב הגאולה", שנכתבה בין אוקטובר 1918 לפברואר 1919, וראתה אור ב־1921, הוא דן בהרחבה במושג זה של עם החי sub specie aeternitatis ("לאור הנצח"). המושג נהיה ליסוד מרכזי במחשבתו של רונצווייג. מחשבתו זאת נולדה בתגובה לאידיאליזם הפילוסופי, והחיים היהודיים היום־יומיים היו מוקדה. היא מצאה את ביטוייה במגוון עשיר של רעיונות אשר בצדק הקנו לרונצווייג את התואר "התיאולוג הגדול האחרון של הגלות". בספר זה נדון בהרחבה בהתפתחות הגותו של רונצווייג על פילוסופיה, על דת, על ציונות ועל היחס בין נצרות ליהדות. במרוצת־הזמן הלכה וגברה בהגותו השפעת שיבתו אל חיק היהדות.

מפתח שמות

<p>179 אקארט, רוי אריסטו 100 ארנסברג, פאול 118</p> <p>באר, הרמן 39 באר־שטראוס, ברטה 110 133 באדן־באדן 20 באלקאן 35 135 באמברג 53 באמברגר, ב"י 138 בובר, מרדכי מרטיין 34 41 48 50 74 80-82 83-85 88 96 105 108 111 119 121 135 144 152-153 159 168 170-171 173 178</p> <p>בורהה 26 בונאלד, דה 159 בוסטון 18 בורוביץ, א"ב 163 בטהובן 15 27 ביורן, פ' ואן 171 בירנבאום, נתן 47 בית־לחם 57 בלאו, יוליוס 117 בלגיה 35 בלגראד 35 135 בלעם בן בעור 87-88 110 בלק 87 בן שטה, רבי שמעון 151 בנאמונג, אליהו 24 בק, לואי 45 116 140 170-172 174-178 183 בר כוכבא 106 115 ברגסון, אנרי 24 159 ברויאר, יצחק 58 85 115</p>	<p>112 אבן עזרא אברהם (אבינו) 64-65 71 78 88 97 113 131 149 181-182 185 192</p> <p>אגאממנון 64-65 אדריאנוס קיסר 89 106 אהרנברג, האנס 12-13 16 18-20 22 33-34 43 51 54-55 57 67 72-73 97 110 115 121-123 126-127 129-130 154 159</p> <p>אהרנברג, ויקטור 92 אהרנברג, רודולף 12 20 22 24-25 29-30 32 33-34 43 51 54-55 72 123-129</p> <p>136 אהרנברג, ריכארד 117 אהרנברג, שמואל מאיר 12 15 48 135 אוגאנדה 116 אוגוסטינוס 26 64 174 177 אוטו, רודולף 23 אונקלוס 89 אופנהיים, גרטרוד 42-43 51 72 106 108 123 130 134 148 155-156</p> <p>אחריהעם (אשר גינצברג) 105 112 איגנאציוס 173 איזאק, י' 179 איי ברמודה 26 איינשטיין, אלברט 95 אישה־בישופ, ק' 179 אלטמן, אלכסנדר 121 124 128 אליהו הנביא 37 68 106 אלקן, בנו 96 אנטיוכיה 173 180 182 אנסלמוס 172 אפלטון 17 159 אקארט, אליס 179</p>
--	---

44 19	היידלברג	165	ברוינינג, וילהלם
72 11	היינה, היינריך	61	ברז'ראק, סיראנו דה
179	הילברג, ראול	45 34 28 25 23-22 18	ברלין
173	הירינג, ה"י	125 123 120 110 99-98 79	
169 55	הירש, שמואל	175	
79 75 58	הירש, שמשון רפאל	79	ברסלאו
113 97 54 37	הלוי, רבי יהודה (ריה"ל)	179	ברקוביץ, אליעזר
186 169-168 135	הלל		
78	המאירי, מנחם	182-180	גאלאטיה, גאלאטי
169	הסה, פראנץ	171	גובלר, מרייליוז
93	הר, פרידריך	123 65-64	גולגותא
179	הרדר	111	גולדמן, נחום
161 94	הריגל, הרמן	153 79	גייגר, אברהם
144	הרצברג, אבל	86	ג'יימס, ויליאם
69	הרצל, תיאודור	147	גילגמש
132 116 105 11		136 134 132 130 31 27 15	גיתה
36	וארדאר, נהר	194 161 153 141	
72 50 48 40 38-36	וארשה	85 77 45 25-23 21 18	גלאצר, נחום
124 86 39	ובר, מאקס	160-155 126	
159	וייטהר, א"נ	130	גרץ, היינריך
157 29	ויינינגר, אוטו	135	דאנטה
105	וינה	27	דארווין
79	ויסבארן	93	דוב, החר
39	ויקטוריה (מלכה)	179	דייויס, א"ט
86	ולהויזן, יוליוס	21	דיקארט
121	ולפלין, היינריך		
183	ורפל, פראנץ	127 96 75 44	האלו, רודולף
120	זוהם, ואלטר	129 44-42	האן, אדית
173	זווינגלי	39	האס, לודוויג
39	זומבארט	178 140 16	הארנאק, אדולף פון
135 15	זומר, הלנה	120 113 35 21-19 15 13-12	הגל
110	זוננשיין	169 159 146 140 130-126	
138 64 62	זיאוס	193-190 181	הגר
185	זיגפריד	189	הוגו, ויקטור
176	טולסטוי	159	הומבולט, וילהלם פ' פון
181 132	טיטוס	181 65	הומרוס
118	טייכטל, יששכר שלמה	142 138	הוסרל, ארמונד
39	טרולטש	118	הוז, חיים
		179	היי, מ'
		142	היידגר, מרטין

126 121	ליבשיץ, האנס	176 172 129 127 26 21	טרטוליאנוס
23	ליון		180
179	ליטל, פ"ה		טרנטיוס 74
21	לייבניץ		
60 56 36 22 20	לייפציג		יאק 32 28-25
47-46	לנדאו, מאקסמיליאן		יבנה 131
122	לנץ, מאקס		יואכים דה פלורה 128
			יוגוסלאביה 36
104 76 45	מאייר, אויגן	183-182 52	יוחנן (מחבר האוואנגליון)
68	מאייר, ריינולד		185
170	מאיר, רבי		יוחנן בן זכאי, רבי 131
93	מארבורג		יוחנן הסנדלר, רבי 169
178 127 61 29	מארקיון		יונה הנביא 70 23
138 120	מארקס, קארל		יוסט, יצחק מרכוס 135
70	מונק, אלי		יוספוס פלביוס 129
165	מוסנר, פראנץ		יחזקאל 71
127 93 72 59	מוקדון, מאקרוניה	145 109-108 103 48-47	יעקב, בנו
	181-180		יעקובוס 182 180 177 174
123 65-64	מוריה, הר		יצחק (אבינו) 181
179	מייבאום, א'		ירושלים 116 109-108 88 71 69 62
121-120 13	מיינקה, פרידריך		183-180 168 131-130
26	מילר, פרידולין		ישו 40 35-34 32-30 28-27 22 16
176-175	מלאנכטון		124 68-67 65 63-60 57 55 53-51
94	מנדלסון, משה		167-164 154 152 149 128-127
			189 186-180 178 175-169
	נאפוליאון 11		ישמעאל 192 181
	נהר, אנדרה 71		
57 46-45 42-41	נובל, נחמיה אנטון	95 93-92 73-72 41 37 34	כהן, הרמן
	120 88 76 72		127 125 120 112-111 108-107 98
93 50 37-36	נה, עמנואל		190 170 144
159 141 129 20 12	ניטשה, פרידריך		כהרווסן, הדוויג 108
	179		כ"ץ, ס"ט 137
			כריסטוס, ראה: ישו
	סאגונט 64		
	סאן ניקאנדרו 169		לבוב 18
	סארטר, ז'אן-פול 29		לה פיר 129 35
	סוקראטס 176 159		לוינס, עמנואל 192 190-187 184 154
	סילזיוס, אנגילוס 57		לוינסון, נתן פטר 169-168
77 45 42-41 33	סימון, עקיבא ארנסט		לונדון 39
	121 105 95 85		לוקאס 180
	סמיליק, ק' 183-180		לותר 179-172 135 94

מפתח שמות

קאלווין	177 172	ספרנה-ויילאנר	68
קאנט	175 144 125 21 15	סקוטוס, דונס	177 174
קאסירר, ארנסט	159	סקופיה	38 36
קאסל	42-41 36-35 26 23-22 15 11	עגנון, ש"י	115 58
קארן, יוסף	169	עמדין, יעקב ישראל	169
קהלר, סיגפריד	120	עקיבא, רבי	115 106 100 81
קוהלל	57	פאולוס	-164 144 129 127 61 29 27
קור, ריכארד	121 117 96 42 25		184-172 167
	188	פאולוס השישי	71
קונפוציוס	26	פאלייר, אמיי	24-23
קוק, אברהם יצחק הכהן	119-118	פאריס	24
	170	פוליאקוב, ל'	179
קורנליוס	180	פטחובסקי, מרקוס	22
קיי, אלן	16	פטרוס	180
קינג, האנס	179 166	פיכטה	127 21
קינגשטיין (שבהרי טאונס)	43	פילאגיוס	177 174
קיקרו	64	פילון האלכסנדרוני	181 131
קירקגור, סרן	141 12	פינסקר, י"ל	105
קלאצקין, יעקב	112-111	פלה	183
קלודל, פ'	184	פלנרי, א'	179
קרים	169	פקנהיים, אמיל	194 178 59-58
קרליבר, יוסף	50	פראגר, יוסף	121 45 41 15
ראמסיי, יאן ט'	90 71-70	פראנצ'סקוס איש אסיסי	134
ראנקה	122	פראנק, גרטרוד, ראה: אופנהיים	
ראסין	189	פראנקפורט ע"נ מיין	95 87 79 58 41
ראסל, ברטראנד	159		117-115 109
רובינא, חנה	115	פרויד, זיגמונד	138 86 41
רובנסון, גרטרוד	77 74 42	פרוינד, רחל	136
רוזנהיים, יעקב	87	פרום, אריך	41
רוזנהיים, קארי	87	פרידלנדר, דוד	11
רוזנצווייג, אדית, ראה: האן, אדית		פרידריך הגדול	128
רוזנצווייג, אדלה	15	פרייבורג שבברסגאו	120 35 19-18
רוזנצווייג, אדם	15		142
רוזנצווייג, גאורג	15	פריסול, אברהם	169
רוזנצווייג, לואי (לוי)	135	צונץ, יום-טוב ליפמן	135 125 15
רוזנצווייג, רפאל	45	קאהן, מאוריק	105 74 56
רוזנשטוק, אויגן	36-33 29 23-22 20	קאופמן, ולטר	24
	115 106 92 82 68-59 54 51 43		

שיינמאן, מאקס	42	125-123	128	130-131	134	144	149
שייקספיר	38 189	159-157	170	185			
שיפס, האנס יואכים	65-66 166	רוזנשטוק-הוס, מארגריט	33	125			
	169-168	רויטר, ר'		179			
שלום, גרשם	57-58 75 115 119	רומא		71			
שליגל, י"ל	187-190	רטוש, יונתן		118			
שליגל, פרידריך	172	ריבלין, יוסף		110			
שליירמאכר, פרידריך	23 172 174	ריקיר, פול		70 71			
שלינג, פרידריך	21 35 128-129 136	רמב"ם		37 111	168-169 193		
	190 143 139	רמב"ן		169			
שמידט, קארל לודוויג	171	רמבראנט		15 17			
שפאנגנטאל, מאקס	45	רמברטוב		37 72			
שפינוזה, ברוך	21 111-112 139 157	רש"י		162			
	190 174 161	שאל התרסי, ראה: פאולוס					
שרה (אמנו)	181	שכתי צבי		11			
תאלס	146 191	שופנהאואר, ארתור		12 129 141			
תומאס	177			161			
תומה	39	שטאל, רודולף		102			
תימה, קארל	102	שטיינהיים, לודוויג		152-153			
תליאיב	47 109	שטראוס, אדוארד		42 97 118			
תסאלוניקה	177 181	שטראוס, ברנו		22 133			

מפתח עניינים

<p>35 האקרמיה למדעים של היידלברג 150 138 82 12 אקסיסטנציאליזם 183 אקספרסיוניזם 161 157 139 68 28 19-18 אתיאזם 138 ביהביריזם 47 44 41 בית-המדרש היהודי החופשי 138 116 103-100 97-95 88 85 82 190 163 159 155 144 בית-הספר הגבוה למדעי היהדות 34 כברלין 142 136 134 87 58 56 בריאה 191 178 150-144 165 127 124 61 60 54 חברית החדשה 189 128-127 124-122 65 62-61 גאולה 154 152 150-145 142-141 136 132 191-190 186 176 174 170 168 149 113 90-89 78 24 גיור, גר 169-168 15 גימנסיה ע"ש פרידריך 186 118-117 113 108 105 13 גלות 176-175 127 61 52 29 27 גנוסיס 185 179-178 173 20 דואליזם 194 176 167 68 דוגמה ; ראה גם: נצרות 61 60 54 35 17 16 יהודית 138 דטרמיניזם 164 89 59 33 13 דיאלוג יהודי-נוצרי 194-193 51-50 47 19-18 16-15 13 דת, דתי</p>	<p>אוראנגליון, ראה: נצרות אורתודוקסיה 76 58 50 48-46 43 188 145 100-99 96 87 80-79 הזרם ה' 95 ניא" 193 97 91 81 79 58 48 אידיאליזם 136 130-128 120 35 13 190 160 152 146 144-143 140 אבסולוטי 12 אנטי 160 פילוסופי 155 153 145 136 12 191 אינדיבידואליזם 153 141 אינטלקטואליזם דתי 126 13 איראציונאליזם 160 25 אלילות (עבודה זרה, עכו"מיות, פאגאניות) 97 65-62 52-51 21 153 147 142 136 129-128 124-123 191 185 170-167 אמאנציפאציה, אינטגרציה חברתית 118 108 100 98 79 75 15 12-11 187 135 אמפיריזם אבסולוטי 191 139 12 אנאכוריטיס 176 אנטישמיות, אנטייהדות, שנאת יהודים 167 99 64 54 41 33 29 11 185 181 179-178 אסכטולוגיה, אחרית הימים 58 56 31 149 145 133 128 122 69 67 186 179 171 168 166-165 ימות המשיח 56 12-11 אפולוגטיקה 189 101 99 59 33 12 "האקרמיה למדע היהדות" 101 95 האקרמיה למדע היהדות כברלין 98 101</p>
---	--

54 48-47 45 24 12-11	ליבראליזם	43 37 25-24 22 19 17	חוויה
118 110-108 100-99 96-95 79 75		150 88 86 68 57-56	
	145	179 177 172-171	קלאסית
		174-172 (sola fide)	רומאנטית
160 139	מאטריאליזם	177-176	בלבר" (sola fide)
29	מאניכיאזם		
193 187 124 115	מדינה		
11	המהפכה הצרפתית	101 98 96 88 85-73 61 50	הלכה
169 27	מונותיאזם	193 176 168 145 117	
100	מוסרי	ההרצאות היהודיות לעם, פראנקפורט ע"ג	
150 147 145 141 139	מוניזם	ממין, ראה: בית-המדרש	
46-45	"מורנו", תואר	130 102-101 98 73 58 12	השכלה
	"המחשב החדש", "החשיבה	173	
	החדשה" 144-138	101-97	"השכלה הרבה-איניקץ"
124-123 73 58 56 41	מטא-היסטוריה	132 130 114 49 38 28 11	התבוללות
133 130-129 127-126		189	
57 35	מיסטיקה יהודית	122 59 51 29-28 22-18	התנצרות
	מיסיון, ראה: נצרות	135 127	
	מצוות	51 29 22 19-18 12-11	טבילה
88-85	"האלוהי והאנושי"	61	
117 96 82-78 74	"הבונים"	70 64-62 35-34 31 29 20	התגלות
84-82	בהתכתבות בובר-רוונצווייג	136 134 129-128 125 84-82	
	חוק ומצווה	188 171 159 154-144 142 139-138	
	מקרא (ביבליה, הברית הישנה, כתבי	193 191	
29 27 20 18-17 15	הקודש, תנ"ך)	68-59	התכתבות רוונצווייג-רוונשטוק
86 70 67 61-60 52 50 42-41 33 31			
177-176 135 128-127 109 94-93 88		64 50 42-41 36-35 33 13	"הכוכב"
		121 116-113 110 108 92 85 76-72	
		155-149 146-142 140 138-135 125	
67 63 61 56 11	משיח, משיחיות	191-190 187 168 163-162 160	
124 122 119-118 115 112 109-106		193	
169 166 156 154-153 149 132		174	כנסייה
186 178 176-175		174	לתראנית
	נומינאליזם	58	פרוטסטאנטית פייטסטיט
	ניהיליזם		(עידן) של יוחנן, פאולוס,
	נצרות	129-128	פטרס
167 165-164 143 61	אוואנגליון	118	כנעניות
		185 182 180 175	כריסטולוגיה, ראה: נצרות
123 67 61-59 54 34 27 21	דוגמה		
185 177 174-173 167 129 127		100 86 66 41-40 16 13	לאומיות
55 29	כריסטולוגיה	124 114 112-111 108-106	

111-109 106 41 26	התנועה ה'	16	המוסר ה'
	116	129 68-67 51 33 28-26	מיסיון
115-113 106 70 63 58 55	קדושה	183-182 177 171 166-164	
	119	177 174-173 57	סאקראמנט
124 58 41 35	"קללת ההיסטוריות"	11	סוציאליזם
		53	סינאגוגה וכנסייה
176 173-172	"רגש התלות המוחלטת"	111 61 54	סכולאסטיקה
	רוח אבסולוטי		
	150 13		
	"רוחה ותקופותיה של ההיסטוריה	119 116 114-110	עברית
	היהודית"	65	עקרת יצחק
	132-130		
	ריאליזם	101 97 95-92	"עת לעשות"
	160-159		
	ריפורמה		
	24 11		
	רלאטיביזם	170 130 18	פאנתאיזם
	20		
	תיאוריזיה	184 107	פאציפיזם
	של הדת	174	פילאגיאניזם
	13		פילוסופיה
	של ההיסטוריה	191 146 139	"מיוניה עד ינה"
	127 13		
	תיאולוגיה	148	"פילוסופיה מספרת"
	אתאיסטית	13	פוליטית
	34		
	ליבראלית מודרנית	138	פינומינולוגיה
	34 16		
	פאולינית ופאוליניסטית		
	177		
	פרוטסטאנטית	96 71 67 48-47 13	ציון, ציונות
	51 34 16		
	תלמוד תורה	130 119-115 113 111-105 100-99	
	103-100 98 78 57		
	"תלמוד תורה - נוסח חדש"		132
	102-100		
	תקווה	118 109-108 105 48-47	אנטי-
	89 64 52 33-31 25-24		
	161 145 142 133-132 130 125-124	109-108 106 71 26	ארץ-ישראל
	194		
	תשובה	119-118 116 113-111	
	93 84 69-68 59 54 28		מדינה יהודית, מדינת ישראל, מדינה
	126 117 107 96-95		ציונית
	104-102 90 50-48	118 116 107-106 71	
	בעל תשובה		192 189
	187		
		132 105	"מדינת היהודים"